

átmentő helyett

A FORDÍTÁS JÓ ÉRTELEMBEN VETT MEGSZÁLLOTTSÁG

– Sohár Pál fordításairól és verseiről –

Sohár Pál számos klasszikus és kortárs magyar költőt ültetett át angol nyelvre, többek között Ady Endre, Babits Mihály, Csoóri Sándor, Dsida Jenő, Faludy György, Farkas Árpád, Hervay Gizella, Illyés Gyula, József Attila, Kányádi Sándor, Kassák Lajos, Lászlóffy Aladár, Oláh János, Petőfi Sándor, Radnóti Miklós, Szabó Lőrinc, Szilágyi Domokos, Szócs Géza verseit ismerte meg így az angol nyelvű olvasó. Nemcsak műfordítói, költői munkássága is kiemelkedő. Szeptember 30-án, Budapesten Balassi műfordítói nagydíjjal tüntették ki.

Gabriel García Márquez, aki nagy művelője volt az angol nyelvnek, egyik interjújában azt állította, hogy a *Száz év magány* című regényének Gregory Rabassa fordította angol változata jobb, mint az ő eredeti szövege. Nem magyarázta meg, miért, csak utalt arra, hogy az ő spanyol forrásnyelve kedvezőbb formát öltött az angol célnyelv stilisztikai, szövegépítési, retorikai adottságai révén, és ez a megvalósítás csakis a fordító tehetségének, szenvedélyes munkájának köszönhető, aki – mint ahogyan Márai Sándor *Mágia* című novellájában elmondta, nemcsak az író alakítja szereplőinek a sorsát, hanem azok is hatással vannak az övére – a fordítás aktusában befolyásolta, formálta az eredeti művet.

Sohár Pál is hozzá hasonló műfordító. Munka közben ő nemcsak értelmez, hanem az angol célnyelv szemantikai, kognitív és nyelvi adottságait, lehetőségeit is felhasználja: mérlegel, összehasonlít, válogat a legnagyobb művészi hatás elérése érdekében. Egy beszélgetésünk alkalmával arról számolt be, hogy Kányádi Sándor *Halottak napja Bécsben* című versét öt változatban fordította le, mert furdalta a kíváncsiság, hogy eltérő lelki és fizikai állapotban miként értelmezi angol célnyelven ugyanazt a magyar forrásszöveget. Miként hat egyik ismerv a másikra, miközben csak a forrásnyelv állandó. Ezzel azt sugallta, hogy a fordításnak is van egy relativitáselmélete. A *Halottak napja Bécsben* első fordítása az *I Remain* (Maradok) című, tíz magyar költőt bemutató antológiában jelent meg, míg az utolsó – véglegesnek tekintett angol nyelvű változata – Kányádi Sándor *Contemporary Tense* (Jelen

idő) című gyűjteményes kötetében látott napvilágot.

Mielőtt a fordítás mindennapi foglalkozásává lett, saját verseit közölte nyolcvanhét amerikai, tizenegy kanadai, kilenc angliai, francia, osztrák, magyar, holland, cseh nyomtatott és digitális irodalmi lapban, és majdnem ugyanezek hozták a fordításait is. Volumenében és mennyiségében is elképesztő teljesítmény.

32 magyar költőt fordított le

„Akinek nem jelennek meg az írásai minél több irodalmi lapban, annak nincs kreditje” – mondta egyszer Kányádi Sándornak, akinek összesen nyolc kötetet fordított, hetet angolra és egyet spanyolra. Később pedig a legtöbb kiadványban, amelyek fordításokat is közöltek, klasszikus és kortárs magyar költők verseit publikálta. A névsor rendkívül gazdag, harminckét magyar költőt tartalmaz, köztük Ady Endre, Babits Mihály, Csoóri Sándor, Dsida Jenő, Faludy György, Farkas Árpád, Hervay Gizella, Illyés Gyula, József Attila, Kányádi Sándor, Kassák Lajos, Lászlóffy Aladár, Oláh János, Petőfi Sándor, Radnóti Miklós, Szabó Lőrinc, Szilágyi Domokos, Szócs Géza.

1997-től kezdve Sohár Pálnak huszonnégy fordításkötete jelent meg. Aki más nyelvre ültet át irodalmi szöveget, az igencsak tudja, amíg el nem készül a mű, hány egyeztetésre, levélváltásra van szükség, hogy a célszöveg tartalmazza a forrásszöveg jelentésbeli árnyalatát, lüktetését, ízét-zamatát, hangulatát, a mondanivaló erejét, világosságát. Sziszifuszi munka, csak elhivatott, jó értelemben vett megszállott ember tehet ilyet.

Kányádi Sándor és Sohár Pál

Baráti csörte Makkai Ádámmal

A nemrég elhunyt, kétszeres Kosuth-díjas Makkai Ádám, aki a magyar költők híressé vált angol nyelvű kötetét szerkesztette és jelentette meg – *In Quest of the „Miracle Stag”: The Poetry of Hungary* (A csodaszarvas nyomában: magyar költők antológiája) –, számtalanszor beszélt a hosszú éveken át zajló fordítói munkájáról. Az említett antológiában József Attila 1934-ben írott, *Mama* című verse két – Vernon Watkins–Makkai Ádám és Peter Zollman – átültetésben olvasható. A vers utolsó két sora így szól: „szürke haja lebben az égen, / kékítőt old az ég vizében”. A kékítőt 'blue'- és 'bluing'-nak fordították, panaszkodott Sohár Pál kollégájának, Makkai Ádámnak. A régi kékítő nem volt más, mint a mai angol nyelven a fehérítő „bleach” – csak abban az időben, hogy megkülönböztethető legyen, véletlenül se kóstoljanak bele, kékre színezték. Tehát a fordításban ezt a szót kellett volna használnotok – érvelt Sohár. A sor így nézett volna ki: „it's in the sky's seas she dissolves her bleach”. Ez értelmileg és hangulatilag is jobban megfelelt volna az eredeti verssornak. Végül a nyomtatott kötetben csillagos magyarázatot kapott a kékítő: *the old-fashioned European ancestor of modern liquid bleach*.

Sohár Pál 1936-ban született, 1956-ban, a magyar forradalom idején vándorolt ki az Egyesült Államokba, ott filozófiából diplomát szerzett, de végül nem a katedra mögé állította a sors,

hanem egy kutatóintézetben dolgozott egészen nyugdíjazásáig. Első fordításkötete 1997-ben jelent meg, a csíkszeredai Pro Print Kiadónál *I Remain* (Maradok) címmel. Tíz erdélyi költő: Farkas Árpád, Ferenczes István, Hervay Gizella, Kányádi Sándor, Király László, Lászlóffy Aladár, Magyar Lajos, Markó Béla, Szilágyi Domokos, Szócs Géza verseit tartalmazza ez a kis antológia. Ezt huszonhat kötet követte. Melyikre volt a legbüszkébb? Sorrendben talán a Faludy György-, Kányádi Sándor-, Farkas Árpád-, Szócs Géza-, Mezey Katalin-kötetekre. Kányádi Sándorral például

Böszörményi Zoltán

évtizedekig levelezett, kért magyarázatot egy-egy verssorának a megértéséhez. Többször voltam szemtanúja beszélgetéseiknek, apróbb vitáinknak, a két költő eszmefuttatásainak. Kányádi, aki maga is sokat fordított, egyszer azt mondta Sohárnak: „Sohasem kell elsietni a vers átültetését egy másik nyelvre. Nekem két évembe került, míg Ion Barbu román költő és matematikus egyik rövid, aforizmaszerű versének fordítását befejeztem. Lehet, neked soknak tűnik, Palikám, de ennyi időre volt szükségem, hogy éjjel is álmodva a szöveggel, nyugodt lélekkel, örömmujongva pontot tehessek a szöveg végére.”

Mivel négy angol nyelvű könyvemem gondozta és jelentette meg, én is elmondhatom, hogy Sohár Pál alapos munkát végzett. A kanadai Exile Editions kiadója, Barry Callaghan, a torontói York Egyetem nyugalmazott angol irodalom professzora, miután elolvasta regényemet, a *Far from Nothingot*, azt mondta: – Ez kitűnő munka. Angol nyelven írtad? – Nem – válaszoltam. – Sohár Pál amerikai költő fordította.

Végezetül hadd említsem meg, idén jelenik meg a Széphalom Könyvműhely gondozásában *In Memoriam Vitae* címmel, immár magyar nyelven, Sohár Pál verseskötete.

**Sohár Pál
ÁRAMSZÜNET
(POWERLESS)**

Áramszünet van, s én, akár egy hajléktalan, háztartási gépeim kismémmizettjeként, a szekrény alsó részéből elészedegetett rongyokba burkolózva „csövezek” tulajdon házamban.

Az egyik sarokban gubbasztva melege, fényt és vizet esdek, hogy lelkem keserű arcát megmoshassam, könyörgök a háznak, hogy fonja körém karjait, otthonosítson, legalább egy szelet pirítóst, egy csésze forró teát, ha adna, mielőtt még a szó, az elektronikus szavakkal együtt, belém fagyna,

mielőtt még ezeket a kihunyt zöld szemű döglött masinákat fölhalmoznom a nappali közepén s alájuk gyűjtanék. A lángok majd észre térítik ezt az elridegült házat.

Kányádi Sándor fordítása